

TIDSKRIFT FÖR POLITISK FILOSOFI
NR 2-3 2021 | ÅRGÅNG 25

Bokförlaget THALES

CHARLES ESS: *Digital Media Ethics*.
Cambridge: Polity, 2020

Digitaliseringen av samhället har i grunden förändrat aktiviteter som studier, arbete, handel och kommunikation för oss. De nya förutsättningarna ställer oss inför nya utmaningar, inte minst på ett etiskt plan. *Digital Media Ethics* (DME) från 2020 är den tredje utgåvan av en bok som handlar om det man kallar för »digital etik», d.v.s. om vad som är moraliskt rätt och fel att göra i relation till hanteringen av digitala medier.¹ DME är tänkt att fungera som en introduktion till ämnet för studenter och lekmän men borde även erbjuda intressanta perspektiv för aktiva forskare inom fält som tillämpad IT och tillämpad etik. Boken är skriven av Charles Ess som är professor emeritus vid Oslo universitet, Institutionen för media och kommunikation.

DME består av sex kapitel som behandlar områden som: »privacy» i den digitala eran; upphovsrätt, kopiering och distribuering av digital media; vänskap online och död i sociala medier; rättvis teknologi och demokrati; digitalt sex och nätpornografi; robotar; och spel. I det första kapitlet diskuterar Ess centrala problem inom digital etik och introducerar ett ramverk för att diskutera dessa frågor. Han skiljer mellan vad han anser vara tre olika metaetiska positioner: (i) absolutism/monism; (ii) relativism; och (iii) pluralism. Enligt positionen absolutism/monism finns det bara en uppsättning normer och värden som vi alla delar. Relativismen däremot säger att normer och värden är relativa till personer eller grupper över tid och rum. Pluralismen är tänkt att utgöra en mellanväg, där gemensamma normer och värden kan tolkas och tillämpas på olika sätt i olika sammanhang. Vid sidan av dessa mer övergripande etiska positioner diskuterar Ess även olika normativa teorier som utilitarism, pliktetik, och dygdetik, samt hur dessa teorier kan tän-

kas förhålla sig till de etiska problem som tas upp i boken. Ess kallar dessa etiska utgångspunkter för en »etisk verktyglåda». DME håller sig genomgående till dessa etiska utgångspunkter och avslutas med ett kapitel där Ess utvecklar och diskuterar detta ramverk. Med varje kapitel följer också avdelningar med förslag för vidare läsning och en diger uppsättning med utmanande frågeställningar till läsaren i vad Ess kallar diskussions-, reflektions-, och skrivövningar. Dessa avdelningar tenderar att växa i antal och innehåll ju längre in i boken man kommer. Det skapar ett visst motstånd, men berikar också läsningen genom att uppmuntra och problematisera ställningstaganden hos läsaren.

På det hela taget är DME är ett välkommet inslag i litteraturen om digital etik.² Diskussionen som förs i boken är kunnig, kritisk och engagerande. Resonemangen om etik är spänstiga och Ess tar sig öppet an problemen utan att ge några pekpinnar. I sin diskussion av sexrobotar argumenterar han t.ex. för att man kan kritisera dessa utifrån ett dygdetiskt perspektiv då användningen av dessa robotar kan göra oss till mindre empatiska varelser men att användningen av sexrobotar skulle kunna försvaras utifrån ett utilitaristiskt perspektiv då de kan öka vår njutning. Ess använder sig av talande och ofta skrämmande fall hämtade från verkligheten för att illustrera sina resonemang. Boken inleds t.ex. med en vinjett som berättar om den tolvåriga flickan Amanda Todds självmord som ett resultat av cybermobbing. Exempelen som används bidrar till att skapa engagemang och igenkänning men är ibland något daterade som när Ess i kapitel tre diskuterar upphovsrätt och använder CD-skivan och fildelning som exempel. Trots att Ess har en benägenhet till att upprepa sig upphör inte DME att vara stimulerande läsning under sina närmare 300 sidor och böcker av detta slag är dessutom viktiga för att popularisera ett angeläget ämne. Med detta sagt övergår vi till några kritiska synpunkter angående det etiska ramverket.

Ess är kunnig och säker i sina resonemang gällande digital media och de etiska resonemangen utifrån olika normativa teorier som t.ex. utilitarism och pliktetik fungerar också relativt bra. Men resonemangen tenderar att halta när diskussionen övergår

till att handla om metaetik. För det första kan man fråga sig om det överhuvudtaget är motiverat att ägna så mycket diskussion åt metaetiska frågor i en bok om digital etik. Frågor som handlar om hur vi bör bete oss i den digitala världen borde i första hand vara ett ämne för tillämpad etik. Framförallt blir framställningen svårbegriplig när det handlar om vad Ess kallar för etisk pluralism. »Pluralism» är ett paraplybegrepp för olika filosofiska ståndpunkter som gör gällande att det finns flera stycken av saken i fråga (t.ex. begrepp, substanser eller verklighetsuppfattningar). Begreppet »etisk pluralism» kan i sin tur användas för att beteckna en rad olika sådana uppfattningar inom etiken. Det finns t.ex. en uppfattning på metaetisk nivå som gör gällande att det finns ett flertal olika värden som i sin tur är inkommensurabla. Som en följd av detta kan det vara svårt eller omöjligt att jämföra och ställa dessa värden mot varandra. En annan form av etisk pluralism föreligger på en lägre nivå och gör gällande att flera olika normativa etiska teorier kan vara riktiga, som t.ex. utilitarism och pliktetik. Vid sidan av dessa två kan man även tänka sig ytterligare varianter av etisk pluralism som t.ex. W. D. Ross pliktetik. Men det är i slutändan ytterst oklart vilken form av etisk pluralism det är som Ess har i åtanke i DME, om det nu ens är en form av etisk pluralism som förespråkas.

Faktum är att det utifrån vissa beskrivningar i boken inte verkar röra sig om en pluralism överhuvudtaget, utan snarare om en enbart skenbar oenighet mellan olika kulturer i moralfrågor. Ess beskriver etisk pluralism som uppfattningen att olika moraliska åsikter är »olika tolkningar och tillämpningar av gemensamma normer och värden» (s. 27). Tolkningarna av dessa normer och värden varierar i relation till kultur, tid och plats enligt Ess (s. 28). En sådan variation är i sig ingenting märkvärdigt. En teori som utilitarismen kan ju ge olika utslag i olika sammanhang. Utifrån utilitarismen skulle t.ex. dödsstraffet kunna vara moraliskt försvarbart i ett sammanhang där straffet fungerar avskräckande men behöver inte vara det i ett annat sammanhang där dödsstraffet inte fungerar avskräckande. En sådan uppfattning kräver ingen pluralism utan är fullt förenlig med den uppfattning som Ess kallar för absolutism/monism. Den

gemensamma normen skulle i så fall kunna vara något i stil med: handla alltid så att konsekvenserna blir så bra som möjligt för alla berörda. Denna tolkning av Ess etiska pluralism förstärks ytterligare av en passage där han säger att företeelser som folkmord, rasism och våld mot kvinnor inte kan berättigas utifrån våra gemensamma värden och normer (s. 28). Men i sin iver att respektera mångfalden och acceptera olika kulturers olika etiska uppfattningar är Ess inte benägen att acceptera en etisk absolutism/monism utan väljer att karakterisera sin position som en form av etisk pluralism. Om Ess hade försvarat en etisk pluralism värd namnet borde han istället ha accepterat att olika kulturers moraliska uppfattningar kan gå tillbaka på *olika* normer och värden vilket han dock inte verkar benägen att göra.

I andra delar av boken får man intrycket av att Ess etiska pluralism ger uttryck för en enbart skenbar enighet i moralfrågor. I kapitel två argumenterar Ess med emfas för att olika kulturers olika tolkningar av uttrycket »privacy» i själva verket är förenliga med varandra.³ Ess beskriver hur *privacy* förstås som något individuellt utifrån ett amerikanskt perspektiv och som något kollektivt utifrån ett thailändskt/buddhistiskt perspektiv. Dessa motsatta uppfattningar skall dock bara vara olika tolkningar av ett och samma värde (*privacy*) enligt Ess. Men då tolkningarna i fråga verkar vara oförenliga med varandra så borde det röra sig om en enbart skenbar enighet, m.a.o. att man är överens i ord men inte i sak. Uttrycket »privacy» representerar något värdefullt i båda kulturerna, men det innebär inte nödvändigtvis att man delar samma värdering i denna fråga. F. E. Snare (1980) har övertygande argumenterat för att det är svårt att påvisa en moralisk enighet bakom en moralisk mångfald. I princip alla kulturer har normer som försvarar och reglerar saker såsom egendom, anständighet och frihet men det betyder inte att dessa normer är likadana. Man kan därför med rätta fråga sig i vilken utsträckning olika kulturer över tid och rum verkligen är överens om att vissa saker är värdefulla bara för att de använder sig av uttryck som (kanske) går att översätta till varandras språk. För att olika kulturer skall anses vara eniga angående en etisk norm är det avgörande att de avser samma sak med uttrycket som

används i fråga. Men inte ens då är det säkert att man är eniga. Som Snare (1980: 365–366) påpekar kan det fortfarande vara så att normen i fråga spelar olika roller i de olika kulturerna.⁴

I ljuset av dessa svårigheter kring den etiska pluralism som Ess vill försvara hade det nog varit bättre att utelämna de metaetiska resonemangen för att istället uteslutande koncentrera sig på normativ och tillämpad etik. Som vi ser det är den etiska uppfattning Ess förespråkar kompatibel med ett flertal olika metaetiska positioner – allt från absolutism/monism och relativism till nihilism. Den typ av pluralism som Ess egentligen verkar vara ute efter ligger snarare på en normativ nivå, d.v.s. att teorier som utilitarismen, dygdetik, och feministisk etik m.fl. alla kan vara riktiga. En sådan avgränsning hade hjälp till att förenkla framställningen i DME och hade även undvikit onödiga oklarheter kring relationen mellan metaetik och normativ etik.

Avslutningsvis vill vi också säga att vi ställer oss tveksamma till den typ av kulturell essentialisering som genomgående tas för given i DME, d.v.s. att personer som kommer från en viss kultur har en gemensam uppsättning av värden och normer som är specifik för sin kultur. Ironiskt nog tar Ess uttryckligen avstånd från denna typ av essentialisering och menar att sådana generaliseringar enbart har en heuristisk funktion (ss. 82–84). Trots detta utgår han boken igenom ifrån att man kan tala om givna storheter som en skandinavisk, en afrikansk eller en thailändsk kultur och dra slutsatser utifrån detta. Som en följd utgår han ifrån saker som att människor i Skandinavien har en gemensam uppfattning om barns sexualitet och att människor i Afrika bejakar ubuntu. Samma typ av essentialisering tillämpas också på relationen mellan ett folk och dess och religion. Ess utgår t.ex. från att Kinas värderingar bör förstås utifrån konfucianismen (ss. 74–75). Men det borde vara en öppen fråga i vilken grad en religion som konfucianismen har påverkat värderingarna i ett samhälle som Kina med drygt en miljard individer. Särskilt med tanke på den förändring av samhället som Kina har genomgått i modern tid. Resonemangen utifrån denna utgångspunkt blir därför något för generaliserande och bidrar till att skapa tvivel kring de slutsatser som Ess drar utifrån

dem. Trots detta och otydligheterna kring den etiska pluralismen anser vi att DME utgör en värdefull läsning för alla som intresserar sig för den digitala revolution som vi befinner oss i. Vi kan därför rekommendera DME som en ingång till ämnesområdet digital etik.⁵

→

Marco Tiozzo och Torbjörn Ott

Noter

1 Den första utgåvan av DME utkom 2009.

2 För liknande verk se t.ex. *Information Technology and Moral Philosophy* (van den Hoven & Weckert 2008), *Cyberethics: Morality and Law in Cyberspace* (Spinello 2020) och *Evil Online* (Cocking & van den Hoven 2018). Det finns även vetenskapliga tidskrifter som är inriktade mot etik och teknik som t.ex. *Philosophy & Technology* och *Ethics and Information Technology*.

3 Det engelska uttrycket »privacy» är inte helt lätt att översätta till svenska. Torbjörn Tännsjö har valt att använda det svenska uttrycket »privatliv» som titel på sin bok som behandlar ämnet. För Tännsjös diskussion av svårigheten att översätta det engelska uttrycket »privacy» till svenska se Tännsjö (2010: 16–17).

4 Man kan t.ex. tänka sig att två olika kulturer värderar eller rangordnar en viss etisk norm olika. I en kultur kan det vara viktigare att uppvisa mod än att vara rättvis medan det är tvärtom i en annan kultur. Med andra ord är det inte tillräckligt att två olika kulturer är eniga om att följa en viss etisk norm för att kunna fastställa att de är överens på en mer generell etisk nivå.

5 Vi vill tacka John Eriksson och William Bülow O'Nils för värdefulla synpunkter och förslag.

Referenser

- COCKING, DEAN & JEROEN VAN DEN HOVEN (2018) *Evil Online*, Hoboken: Wiley-Blackwell.
- ESS, CHARLES (2020) *Digital Media Ethics (Third Edition)*, Cambridge: Polity Press.
- SNARE, F. E. (1980) »The Diversity of Morals», *Mind*, 89, ss. 353–369.
- SPINELLO, RICHARD A. (2020) *Cyberethics: Morality and Law in Cyberspace*, Burlington: Jones & Bartlett Learning.
- TÄNNSJÖ, TORBJÖRN (2010) *Privatliv*, Stockholm: Fri tanke.
- VAN DEN HOVEN, JEROEN & JOHN WECKERT (red.) (2008) *Information Technology and Moral Philosophy*, Cambridge: Cambridge University Press.